

SZLAK DZIEDZICTWA ŻYDOWSKIEGO W BIAŁYMSTOKU

Ścieżka z zagadkami BIOGRAFICZNA

Ścieżka BIOGRAFICZNA prezentuje sylwetki białostoczan polskiego i żydowskiego pochodzenia, bohaterów i tzw. zwykłych ludzi, którzy zapisali się w historii miasta i których losy niejednokrotnie spletały się ponad podziałami narodowościowymi i wyznaniowymi. Ślady tych splecionych losów odnajdujemy dziś w przestrzeni Białegostoku niemal na każdym kroku.

Zapraszamy Cię na spacer połączony z rozwiązywaniem zagadek odnoszących się do różnych miejsc w mieście, ich historii i związanych z nimi osób. Jeśli uda Ci się rozszyfrować wszystkie zagadki, poznasz hasło wieńczące wyprawę!

Opracował i zrymował Mariusz Sokolowski

Ścieżka powstała w ramach festiwalu Wschód Kultury/Inny Wymiar 2015, dzięki współpracy Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku i Białostockiego Ośrodka Kultury.

www.wschodkultury.eu | www.bok.bialystok.pl | www.fundacja.uwb.edu.pl

1 PAŁAC BRANICKICH (DZIEDZINIEC WSTĘPNY)

Stoisz teraz przed _____ do pałacu pięknego,
Który należał do magnata **Jana Klemensa Branickiego**.
Aby handel ożywić, Żydów do miasta sprowadził
I do zrównania mieszkańców w prawach doprowadził.
Na początek wędrowki uzyskaną literę, Przyjacielu,
Wpisz na końcu hasła, by przybliżyć się do celu.

Długo by prawił o historii Białegostoku,
Czasu by nie starczyło do samego zmroku.
Jeśli jesteś wytrwały i żądny nowej wiedzy,
Ruszasz na rondo Lussy, by horyzonty poszerzyć.
Po prawej ujrzysz trakt z nazwiskiem pałacu właściciela,
Pędź na drugą stronę, obuwie niech Cię nie uwiera.

2 SYNAGOGA SZMUELA [3]

Podejdz do budynku mocno odrapanego,
To synagoga imienia rabina wielkiego.
Samuel _____ posługę tu sprawował,
Na drogę narodową syjonistów kierował.
Ojczyznę swoją w Palestynie dostrzegali,
Do emigracji za morze się przygotowywali.
Pierwszą literę imienia sławnego rabina,
Wpisz pod liczbą, którą tworzy minjan².

Jeśli chcesz mieć pewność, że to synagoga,
Na tył budynku niech Cię niesie noga.
Apsydę na środku widać już z oddali,
To aron-ha-kodesz – tak ją nazywali.
W środku święta _____³ była przechowywana,
Co sobotę przez wiernych z czcią odczytywana.
Na koniec proste zadanie masz do wykonania:
Liczbę okien podziel przez dwa i literę wpisz bez wahania.

Cofnij się teraz do skrzyżowania dróg okrągłego,
Następnie pałacowym traktem idź do kolejnego.
Kiedy tylko w nazwie wypatrzysz stolice,
Skręć w lewo, w niegdyś reprezentacyjną ulicę.

3 CLZ I SZPITAL ŻYDOWSKI [6]

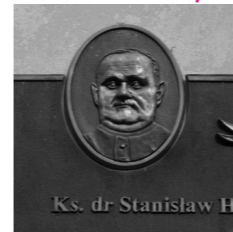

Po prawej wypatruj okazałej kamienicy,
Gdzie twarz sympatyczną widać już z ulicy.
To nowoczesne centrum esperanto języka,
Autorstwa białostoczanina – _____ **Ludwika**.
Numer sąsiedniego budynku miejsce Ci pokaże
Litery, którą od autora otrzymałeś w darze.
Dawniej szpital żydowski chorych tu ratował,
Filantrop **Zabłudowski** go wówczas ufundował.

Teraz znasz już dzieje tego budynku ważnego,
Ruszasz więc dalej w drogę, Mój Drogi, Kolego.
Śmiało gnaj do przodu, do najbliższej szkoły,
W której szansy nie mają uczyć się „matoly”.
Skieruj się w ulicę na kościół czerwony wiodącą,
Na tablicy odnajdziesz postać dla szkoły znaczącą.

4 GIMNAZJUM IM. KRÓLA ZYGMUNTA AUGUSTA [8]

Imienia Zygmunta Augusta gimnazjum kierował,
W Sejmie Ustawodawczym oświatę reformował.
Ksiądz Stanisław _____ przed NKWD⁴ ocalony,
Z frozaku Gestapo został w Auschwitz zglądzony.
Na koniec poszukaj numeru milicyjnej komendy,
Wpisz pod nim literę, jeśli nie chcesz reprimendy.

Teraz z powrotem mknij ku Warszawskiej alei,
Dawnych białostoczan poznawaj po kolei.

5 PAŁAC TRYLLINGÓW [7]

Pod szczęśliwym numerem **Tryllingów** rezydencja,
Chociaż już zanikła jej dawna prezydencja.
Właściciel **Chaim** koldry i sukno produkował,
W testamencie majątek żonie podarował.
Imię wdowy po białostockim fabrykancie majątnym,
Nosila dziewczyna, z którą Parys był w związku namiętnym.
_____ – trojańskiej wojny była przyczyną,
A w tym pięknym pałacu zacną gospodynią.
Numer pałacu pomnóż teraz dwukrotnie
I literę z imienia wpisz we wskazanym oknie.

Pod numerem pięć straż ogniowa stacjonowała,
Od pożarów wielu mieszkańców uratowała.
Wspomnij przez chwilę bohaterskich strażaków działania
I ścieżką przy słynnej Cechowej idź bez ociągania.
W dół podążaj i rzeki Białej uroków nie unikaj,
Wydeptaną dróżką w stronę nowej galerii pomykaj.

6 BULWARY NAD BIAŁĄ

Jeśli do skrzyżowania ulic dotarłeś ogromnego,
Nadbrzeże wielkiej bohaterki znalazłeś, Kolego.
Ona dzieci z getta warszawskiego wyprowadzała,
Medalem Sprawiedliwych została uhonorowana.
Irena _____ dziś bulwarom patroluje,
W ten sposób miasto pamięć o niej pielęgnuje.

Teraz w dół szklanej muszli musisz zanurkować,
By polsko-żydowską historię dalej eksplorować.

Tutaj w podziemnych tuneli złączeniu
Zerknij na gwiazdę o kierunkach wielu.
Żydowskie miasteczko drogę Ci wyznaczy,
Piękną _____ Twe oko tam zobaczy.

Teraz kilometry musisz przeanalizować:
Cyferki odejmij, by nowy cel zlokalizować.
Kiedy już rachunek trafny uzyskałeś,
Czy w jego wyniku literę wpisałeś?

Gdy drogę na Big Bena masz już za plecami,
W górę dziarsko maszeruj kamiennymi schodami.
Wzdłuż ulicy, której słynny pisarz patronuje
Kamienicy z M literami wzrok Twój wypatruje.

HASŁO

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	

Hasło powstanie z liter wyróżnionych w tekście szarym tłem.

7 KINOTEATR APOLLO [13]

Po przeciwnej stronie gmach już zobaczyłeś? Do dawnego kina Apollo przybyłeś! Tu rodzina Wajnsztejnów seanse organizowała, Polsko-żydowska publika 800 miejsc rezerwowała. Zostało Ci już tylko liter M liczenie dokładne: Pomnóż wynik dwukrotnie, by wpisać ładnie Trzecią literę z nazwiska szanownych właścicieli, Co kinematografię w Białymstoku rozwijać chcieli.

8 TABLICA PAMIĘCI ZBIGNIEWA RECKI [13]

Odwróć się i przy kawiarni tablicy wypatruj, Historii ucieczki spektakularnej poczuć nastrój. Z siedziby _____ żołnierzy AK⁵ wyzwolono, Odwagę porucznika Recki tu upamiętniono. Przyjrzyj się teraz dacie okupanta kompromitacji I dodaj wszystkie cyfry roku tej pamiętnej akcji. Przez dwa podziel wynik uzyskany, A numer litery zostanie Ci wskazany.

Cofnij się teraz do przesmyku między budynkami, W kierunku bloku różowego pędź wielkimi susami. Jeśli na balkonie słynnego Ludwika zobaczyłeś, To wiedz, że do miejsca jego urodzenia trafiłeś.

9 DOM RODZINNY LUDWIKA ZAMENHOFA [19]

Tablicę „Szłaku wielu kultur” spróbuj zlokalizować, Aby dzień urodzin małego Ludwika zanotować. Odejdź teraz dwójkę od tego dnia pamiętnego I masz już miejsce do wpisania znaku następnego. Przeczytaj jeszcze informacje o domu słynnego Doktora, W którym _____ zepsute zegarki reperował. Na koniec poszukaj dawnej nazwy ulicy – tak, to _____! Ona ma dziś w Zamenhofie swojego patrona.

Jeśli poradziłeś sobie z tym prostym zadaniem, Podążanie w górę jest nowym wyzwaniem. Przy kamienicy dziewiętnastej stań na krótką chwilę, W niej Linas Chajlim miało swą siedzibę.

10 TOWARZYSTWO DOBROCZYNNIE LINAS CHAJLIM [18]

Tu Samuel Goldberg i Leon Pines Pomoc społeczną prowadzili „cymes”⁶. Na fasadzie tego zmodernizowanego gmachu Znajdź tabliczkę z kwiatkiem, questingowy Brachu. Siedziba organizacji, co biednym i chorym pomagała Pod numerem 18. na _____ uwb została wskazana. W nagrodę za Twoje zaangażowanie wielkie, Pod czwórką wpisz odkrytego słowa trzecią literkę.

Jeśli już zanotowałeś wszystko równiutko, Na początek ulicy podążaj szybciućko.

11 RATUSZ I RYNEK [35]

Jesteś teraz w odnowionym sercu wojewódzkiej stolicy, W samym środku ratusz zapewne Twe oczy zachwyci, Podejdź do głównego wejścia Muzeum _____ A literę zanotuj w połowie numeru adresu wskazanego. Białostocki ratusz w błąd nazwą wprowadza, Bo nie zasiadała tu nigdy żadna miejska władza. Od osiemnastego wieku kupy w nim urzędowali I w różnych językach o interesach rozmawiali.

Teraz kieruj się w lewo, w stronę baru słynnego, Który od lat wielu karmi turystę wygłodzonego. Kiedy zapach stawy Twe nozdrza wyczują, To znak, że w Aleję Bluesa nogi Cię kierują.

Gdy „Podlasie” będziesz miał już za plecami, Musisz skrócić w drogę pomiędzy blokami. Za pierwszym z nich, przy ulicy Suraskiej Znajdziesz miejsce historii strasnej.

- 1 Liczby podane w nawiasach kwadratowych wskazują na powiązane z tą ścieżką punkty na Szlaku Dziedzictwa Żydowskiego w Białymstoku: www.szlak.uwb.edu.pl.
- 2 Minjan, czyli kworum wymagane do publicznej modlitwy i innych obrzędów religijnych, tworzy dziesięciu dorosłych Żydów.
- 3 Pięć pierwszych ksiąg Biblii, najważniejszy tekst objawiony judaizmu.
- 4 Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRR, główne narzędzie w rękach władz radzieckich, którym posłużono się do represji wobec własnych obywateli, a także podbitych narodów, na przykład masowych deportacji Polaków.
- 5 Armia Krajowa – polska konspiracyjna organizacja zbrojna, w czasie II wojny światowej walcząca z okupantem niemieckim i radzieckim.
- 6 Słowo „cymes” pochodzi z języka jidysz; potocznie oznacza, że coś jest znakomite.
- 7 Chodzi o powstanie w białostockim getcie, które wybuchło w nocy z 15 na 16 sierpnia 1943 r.

12 POMNIK WIELKIEJ SYNAGOGI [34]

W dniu, którego datę widzisz na upamiętnieniu, Z rąk niemieckich zbrodniarzy zginęło ludzi wielu. Żydów z okolicy w _____ Synagodze stłoczono I bez cienia litości budynek podpalono. Ze śmiertelnej pułapki nielicznych wyratował Józef Bartoszek, który bożnicą się opiekował.

Dekadę temu pomnik ku czci zamordowanych postawili Żydzi z całego świata, którzy z Białegostoku pochodzili. Sam Solasz był reprezentantem amerykańskiej diaspory, Michał _____ zaś inicjatorem z izraelskiej strony.

Literę, która już dwie zwrotki czeka na wpisanie, W dniu odsłonięcia tablicy odnotuj łąskawie. Natomiast element ostatnio poznane nazwiska Wpisz pod dwójką, a droga do hasła stanie się bliska.

W ciszy i skupieniu zostaw te miejsce za sobą, Cofnij się do Suraskiej, tam budynek przed Tobą, W jego bocznej ścianie znajdź starą tablicę, A na niej z poznanymi faktami nie jedną różnicę.

13 TABLICA PAMIĘCI ŻYDÓW POMORDOWANYCH PRZEZ NAZISTÓW [31]

W latach pięćdziesiątych kilka błędów w treści popełniono, Kiedy w rocznicę powstania⁷ poległych upamiętniono. Obok, mylnej daty tego strasznego wydarzenia Zawyżono przez _____ zabrane istnienia. Dodać do siebie cyferki z dnia tablicy wmurowania I kolejną literę wpisz bez zastanawiania.

Do mety już naprawdę został ostatni odcinek, Kieruj się w stronę pomnika, unikaj pomyłek.

Miejsce na Twoje notatki i obliczenia

14 POMNIK BOHATERÓW ZIEMI BIAŁOSTOCKIEJ I CMENTARZ RABINACKI [32]

Na pomniku odczytasz wartości patriotów wielu „____ honor, ojczyzna” prowadziły ich do celu. Pierwszą literę słowa z trzech najświętszego Odnotuj pod jedyneką hasła poszukiwanego. Kiedyś w miejscu, gdzie pomnik usytuowano Znamienitych Żydów białostockich grzebano. Tu cmentarz rabinacki do wojny funkcjonował, Niemiecki okupant zniszczył go i sprofanował.

Za słynnym Centralem idź ulicą Marjańskiego, W stronę Chanajek, serca świata żydowskiego.

15 CHANAJKI I PIASKI [31]

Biednie, brudne i niebezpiecznie w tej dzielnicy było, A jednak mieszkańcom szczęśliwie się żyło. Po wojnie Rynek Sienny w tym miejscu prosperował, Mydłem i powidłem niejeden tu handlował. Historycznych zawirowań dzielnica nie przetrwała, Drewniana _____ nam po niej została. Dodać dwójkę do liczby liter wpisanego słowa, Wstawiaj bez pomyłki, już Twoja w tym głowa.

Dotarliśmy do celu naszej wędrowki, Turysto wytrwaj, Polsko-żydowskiej historii poznałeś fragment okazały. Teraz już tylko hasło w jidysz trzeba odkodować, Pieśń „BIAŁYSTOK – MÓJ DOM” może Cię oczarować!